

УДК 811.111:801.631.5:81'38

Секція 3. Германські мови

МЕТОДИКА ЕКСПЛІКАЦІЇ ІМПЛІКАТИВ, ВТІЛЕНИХ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

О.О. Гриняк

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри практики іноземних мов

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

olga.grinyak08@gmail.com

orcid.org/0000-0002-2933-0519

Анотація. У статті значна увага приділяється розмежуванню різних видів інформації, обумовлених тривимірною семантичною структурою тексту: змістово-фактуальною, змістово-концептуальною та підтекстовою, або імпліцитною. **Метою** є розробка на основі положень когнітивної лінгвістики та її відгалуження – когнітивної поетики – комплексна методика інференційного аналізу імплікатів.

Спрямованість когнітивної поетики не лише на розкриття креативних механізмів художньої творчості, а й установлення взаємодії раціонального й емоціонального аспектів породження смислів, ролі художньої уяви і наукової рефлексії та виявлення й пояснення свідомих і несвідомих когнітивних операцій осмислення тексту в процесі його прочитання та занурення у різні контексти зумовлює великий інтерес до виявлення прихованих компонентів смислу – імплікатів, що формують імплікативний простір як окремого поетичного тексту, так і американської поезії ХХ століття в цілому.

На основі теоретичних положень когнітивної поетики розроблено **методику** інференційного аналізу імплікатів, що включає комплекс послідовних лінгвокогнітивних та психолінгвістичних операцій по

опрацюванню інформації, яка міститься на різних текстових рівнях.

Парадоксальна невідповідність між основною функцією мови виражати думки та маскувати їх не є випадковою. Однозначна відповідність між висловленням, його змістом і смислом призвела б до різкого збільшення одиниць мовного коду і ускладнила використання і вивчення мови. Більшість слів у процесі функціонування у художньому тексті можуть мати прихований смисл. У сучасній лінгвістиці дослідження імпліцитності здійснюється з позицій різних підходів.

У **результаті** проведеного дослідження і впровадження розробленої методики визначено лінгвокогнітивні механізми формування імплікатів у поетичному тексті, виявлено низку когнітивних операцій, що забезпечують вилучення імплікатів, встановлено, що поетичний текст характеризується різними площинами мовного вираження думки про світ: експліцитною, імпліцитною. Дослідження визначається внеском у подальший розвиток когнітивістики у плані поглиблення теорії образності в її концептуальному і передконцептуальному вимірах. Розмежування передкатегоріальних і категоріальних лінгвокогнітивних процесів, операцій і процедур формування імплікатів та окреслення конфігурації й наповнення імплікативного простору має теоретичну цінність як інструмент аналізу жанрової специфіки поетичних творів і лінгвістичної інтерпретації художніх текстів. Удосконалення методики інференційного аналізу як комплексу лінгвокогнітивних операцій виявлення імплікатів на різних рівнях тексту сприяє поглибленому опрацюванню теорії імпліцитності.

У **висновках** зазначаємо, що вилучення імпліцитних смислів передбачає когнітивну обробку тексту з урахуванням його передконцептуальної, концептуальної та вербальної іпостасей. У статті уперше дається картина імплікативного простору американської поезії модерну і постмодерну.

***Ключові слова:** інференція, концепт, імплікат, індикатор імплікату, імплікативний простір.*

THE METHODOLOGY OF EXPLICATION OF IMPLICATES IN AMERICAN POETIC TEXTS OF THE XX CENTURY

Grinyak Olga Oleksandrovna,

Candidate of Philological Sciences

Associate Professor at the Department of Foreign Languages Practice

Kherson State University

olga.grinyak08@gmail.com

orcid.org/0000-0002-2933-0519

Abstract. This paper focuses on the problem of disintegration of different types of information created by multilevel semantic structure of the text: context factual, context conceptual and implicational. The **purpose** of the paper is to develop basing on the main principles of cognitive linguistics and its branch cognitive poetics the complex methodology of inferential analysis of implicates. The diversity of theoretical interpretations of the nature of implicitness caused by the multiplicity of its semantic-cognitive creation is due to the constant attention of scientists to the problem, the study of which in each new scientific paradigm highlights new facets and prospects of study. To explicate hidden senses the first task is to define the concepts: implicitly, implicative space, implicate, implicate indicator; the second step is to detect symbol words that influence the realization of implicates in poetic texts, the third is by means of the inferential method of analysis to explicate the underlying information.

The **methods** forming inferential analysis enable to single out hidden senses on all textual levels. The role and place of the components of implicit senses are defined according to the quality and quantity of their indicators. Archetypal symbols, allegorical images, symbols, parables, titles, stylistically marked or salient units of the text, its specific syntactic constructions are considered as indicators of implicates. It is proved that the dominant means in the formation of implicates on the pre-textual level are analogical and contrastive types of mapping, on the intra-textual – constructive and substitutive, on the extra-textual level – the narrative type of

mapping.

Results of the investigation and the inferential analysis approbation deal with the linguistic and cognitive mechanisms of formation of implicates in poetic texts, show the chain of cognitive operations that provide explication of implicates. It is viewed that poetic text possesses two sides of verbal expression of author's attitude to the world around: explicit and implicit.

Conclusions. The integrative model of the implicative space grounds on the mechanisms employed in the formation of its components on different levels of a poetic text. This model helps to define linguistic and cognitive aspects of construing the reality in the American texts of the XX century.

Key words: inferential analyses, concept, implicate, indicator of implicate, sense, implicative space.

Вступ. Спираючись на ключові ознаки та основні параметри простору, розмежування понять значення, зміст і смисл виявляємо імплікативний простір. Під **імплікативним простором** розуміємо систему **імплікатів**, основних складових простору, парадигматично пов'язаних та упорядкованих між собою в єдине смислове ціле.

Імплікат – це компонент смислу, прихований у художньому (поетичному, прозовому) тексті й актуалізований за допомогою індикаторів. Декодування імплікату відбувається шляхом інференції. У когнітивній лінгвістиці поняттю **інференція** відповідає, за визначенням О.С.Кубрякової, когнітивна операція, що дозволяє людині вийти за межі буквального значення одиниць і побачити прихований за мовною формою смисл (Кубрякова, 1997: 29). Дослідження тексту або дискурсу не є неможливим без звернення до процесів інференції, вивідного знання. Текст перш за все сигналізує не лише про те, що у ньому буквально присутнє, але й про те, що підлягає семантичному висновку – висновку по інференційному типу. Текст існує як джерело пробудження у нашій свідомості численних асоціацій і когнітивних структур, саме тому із нього можна вивести, здобути, дістати смисл (Кубрякова, 2001: 79-81).

Індикатори імплікатів – це стилістично марковані одиниці поетичного тексту. Термін «індикатор», що походить від лат. *indicare* – «вказувати, визначати, відображати» (Латинско-русский словарь, 1986: 392), широко застосовується лінгвістами. Цей термін слугує для позначення вербальних і невербальних засобів, які є проявами певних лінгвальних явищ (Sager, 1981: 353). Як зазначає Л.Р.Безугла індикатори імпліцитного смислу – це вербальні і невербальні засоби, що вказують на наявність у тексті імпліцитного смислу (Безугла, 2007: 120).

У контексті нашого дослідження з урахуванням даних різних лінгвістичних підходів пропонується інтегрований підхід до вивчення механізмів формування імплікатів як складових імплікативного простору поетичних текстів, в основу якого покладено методикау **інференції**.

Термін «інференція» використовується у логіці для позначення глибини логічних висновків (Демьянков, 2006), у галузі забезпечення інформаційної безпеки як засіб отримання конфіденційної інформації із відомостей менш конфіденційних шляхом умовиводу аналітика.

Розділ 1. Інференція у когнітивній лінгвістиці.

Поняттю інференції у когнітивній лінгвістиці відповідає, за визначенням М.Л. Макарова, широкий клас когнітивних операцій, у ході яких і слухачам, й інтерпретаторам дискурсу, позбавленим безпосереднього доступу до процесів породження мовлення у голові або «душі» мовця, доводиться «додумувати за нього» (Макаров, 2003: 123). У контексті нашого дослідження **інференція** розглядається як комплекс лінгвокогнітивних операцій поетапного виявлення імплікатів на різних рівнях поетичного тексту.

Першим етапом є ідентифікація індикатору імплікату, а саме сприйняття вербального сигналу, який уповільнює когнітивний процес обробки інформації.

Другий етап передбачає розкриття механізмів формування індикаторів, а саме опис лінгвокогнітивних операцій (конкретизації, спеціалізації, модифікації) і процедур (узагальнення, заміщення розширення, ідентифікації,

компресії, інтертекстуалізації) утворення «висунених» (foregrounded) вербальних засобів, які вказують на наявність у тексті імплікатів.

Третій етап спрямований на з'ясування лінгвокогнітивних операцій і процедур, які сприяють екстеріоризації (від фр. exteriorisation – виявлення, прояв, від лат. exterior – зовнішній (Дворецкий, 1986, с.311)) та експлікації (від лат. explicatio – пояснення, розгортання (Дворецкий, 1986, с.305)) смислів.

Механізми утворення індикаторів імплікатів, вербально виражених у поетичному тексті, досліджуємо за допомогою різних лінгвокогнітивних операцій **мапування** залежно від того, на якому рівні тексту зустрічається індикатор. У сучасній лінгвістиці поняття «мапування» є центральним у поясненні формування будь-якої структури представлення знань. Ним визначають загальний процес осмислення людиною одних об'єктів чи явищ крізь призму інших (Grice, 1991, Collins, 1989, Lakoff, 1999).

Різні види мапувань розглядаються як лінгвокогнітивні операції, здійснення яких пов'язане з видами поетичного мислення та лінгвістичною компетенцією. Для розкриття дії таких операцій виокремлюється **аналогове** мапування, в основі якого лежить аналогове поетичне мислення, **субститутивне**, яке базується на асоціативному поетичному мисленні, **контрастивне**, зумовлене парадоксальним поетичним мисленням, **наративне**, підґрунтям котрого слугують параболічне та есеїстичне поетичне мислення (Белехова, 2004: 169).

Поділяючи погляди когнітивістів на природу значення як втіленого розуміння, ми дотримуємося традиції радянської лінгвістики у тому, що значення зафіксовані у самих словах (Белехова, 2018: 185), завдяки укоріненості в поняттєвій системі людини лінгвістичних знань про певні граматичні (фонологічні, морфологічні, лексичні та синтаксичні) властивості мовних одиниць (Langacker, 1990: 112-113).

Такий підхід до тлумачення поняття «значення мовної одиниці» дає можливість виділити **мовне**, або **конструктивно-творче** мапування як лінгвокогнітивну операцію проектування потенційних синтагматичних і

парадигматичних властивостей мовних сутностей на семантико-синтаксичну структуру номінативних одиниць (Белєхова, 2004: 186).

Для виявлення механізмів формування індикаторів імплікатів на **дотекстовому** рівні користуємося переважно аналоговим, субститутивним, контрастивним мапуванням, на **текстовому** – конструктивно-творчим, на **позатекстовому** – наративним.

Розділ 2. Різні рівні експлікації імплікатів.

Проведення лінгвокогнітивного аналізу індикаторів імплікатів дозволяє перейти до наступного етапу – екстеріоризації та експлікації імплікатів:

- на **дотекстовому** рівні механізм виокремлення імплікатів, ґрунтується на концептуальній імплікації – передзнанні, яке дано людині від початку (Белєхова, 2004: 237). Цей механізм можна представити у вигляді наступного ланцюга: індикатор, що містить концепт/архетип – концептуальна імплікація – імплікат. Наприклад, архетипне уявлення про море як джерело нескінченного буття слугує дотекстовою основою поетичного тексту К. Сендберга «**Sea-Wash**» («Морська хвиля»):

The sea-wash never ends.

The sea-wash repeats, repeats.

Only old songs? Is that all the sea knows?

Only the old strong songs?

Is that all?

The sea-wash repeats, repeats (Sandburg, 1970: 204).

Хвиля морська нескінченна.

Хвиля шумить і шумить.

Чи пісню стару? Єдину, що вивчило море?

Єдину сувору пісню стару?

Невже ж це і все?

Хвиля шумить і шумить.

Як і в імплікативному просторі поетичного тексту Р. Фроста «Neither Out Far Nor in Deer», так і в імплікативному просторі віршу К. Сендберга імплікат

вічність займає центральну позицію. Його індикатором слугує неологізм «*sea-wash*», в основі якого лежить архетип МОРЕ: «*The sea-wash never ends. The sea-wash repeats, repeats... The sea-wash repeats, repeats*». Його концептуальні імплікації – *енергія, стихія, безмежність, відродження, рух* (American poetry, 1983: 234), втілені також вербально у чотириразово повторюваній номінативній одиниці «*repeats*» та словосполученні «*never ends*» – дозволяють розкрити вищенаведений імплікат.

- На **текстовому** рівні виявляємо імплікат у результаті співвіднесення значень (денотативного, сигніфікативного, конотативного) номінативної одиниці (одиниць), що є складовою частиною індикатору, з контекстом. Наприклад, у поетичному тексті Дж. Ешбері індикатором імплікату слугують компоненти словесного поетичного образу: «*But grave by grave we civilized the ground*» (American poetry, 1983: 80) (*І за могилою могила земля більш цивілізованою ставала*). Повтор та поєднання номінативної одиниці «*grave*» з номінативною одиницею «*civilized*» приводить до переосмислення її денотативного значення – *могила* та сигніфікативного – *смерть*, що уможливує виявлення імплікату – *віддане життя, сили, праця на благо суспільства*. В іншому контексті смисл номінативної одиниці «*grave*» не виокремлюється: «*Flowers grow over his grave anod in the wind,/And over the graves of the thousand, too*» (American poetry, 1983: 76).

- На **позатекстовому** рівні імплікат вилучаємо за допомогою процедури інтертекстуалізації, яка передбачає залучення різного роду знань (енциклопедичних і лінгвістичних) та використання інтертекстуальних зв'язків між індикаторами, які містяться в інших поетичних текстах. Наприклад, інтертекстуальний імплікат *надія* входить до імплікативного простору поетичного тексту Р. Фроста «**Acquainted with the Night**» та Г.У.Лонгфелло «**The Day is Done**»: «*I have walked out in rain – and back in rain/I have outwalked the furthest city light./ I have looked down the saddest city lane*» (*я вийшов у дощ, у дощ і повернувся,/ пройшовши крізь міські вогні,/ побачив смуток за межею*) – «*I see the lights of the village/ Glean through the rain and the mist,/ And a feeling of*

sadness comes o'er me» (American poetry, 1983: 102) (*побачив я вогні містечка,/ які мигтіли крізь туман і дощ/ і смуток охопив мене*). Окрім самого імплікату інтертекстуальними є також індикатори. Номінативні одиниці «rain», «light» у контекстах обох віршів мають однаковий смисл – **очищення від неприємних думок, вражень, переживань та сподівання**.

Висновки.

1. Дослідження проблеми виникнення прихованих смислів почалося з часів розвитку філософії у древній Греції. На сучасному етапі, із розвитком когнітивної лінгвістики, яка базується на інтеграції знань із психології, філософії, культурології, антропології і лінгвістики, почався пошук нових шляхів до розкриття специфіки використання і функціонування мовних одиниць з неявно вираженим смислом, механізмів кореляції імплікаційно-експлікаційних зв'язків у семантиці художнього тексту, засобів вербалізації смислу, факторів, які приводять до активації прихованого потенціалу смислу.

2. Імплікативний простір є системою імплікатів, парадигматично пов'язаних та упорядкованих між собою в єдине змістове ціле у межах семантики тексту. Різниця між імплікатами визначається позицією, яку вони займають у просторі. Центральна позиція відведена імплікатам, які у тексті (текстах) представлені (виражені) більшою кількістю індикаторів, периферійну – меншою кількістю.

3. Індикатори імплікатів є носіями смислу в художньому тексті. У ході прочитання тексту вони затримують на собі увагу завдяки стилістичному прийому висунення, яке досягається: розміщенням мовленнєвої форми у сильній позиції тексту (початок або кінець); відхиленням від звичайного слововживання; через повтор однієї й тієї самої мовленнєвої форми.

4. Індикатори імплікатів пронизують усі текстові рівні. Дотекстовий рівень поетичних текстів складають архетипи та концепти, що лежать у підґрунті словесних поетичних образів, актуалізовані компоненти яких залежно від контексту виступають індикаторами імплікатів. На текстовому рівні індикаторами виступають фонетичні, морфологічні, лексичні й синтаксичні

стилістичні засоби, а також слова-символи та заголовки. Позатекстовий рівень поетичних текстів включає в себе фонові знання (історичні, біографічні) та інтертекст, які уможливають екстеріоризацію та експлікацію прихованих смислів.

5. Поняття імплікативного простору нерозривно пов'язане з такими поняттями як імплікативність – лінгвокогнітивний процес актуалізації у поетичному тексті прихованих авторських ідей, які декодуються читачем у результаті переосмислення фактів дійсності на основі накопичених знань і досвіду; імпліцитність – властивість поетичного тексту містити прихований смисл; імплікація – лінгвокогнітивний процес сприйняття смислу читачем (дослідником).

6. Поняття імпліцитності близьке, але не тотожне поняттю підтекст. Підтекст – це не виражений словами зміст висловлення. Імпліцитність охоплює безліч підтекстних значень. Поняття імпліцитності та підтексту співвідносяться як рід – вид.

7. Методика інференції – це комплекс лінгвокогнітивних операцій поетапного виявлення імплікатів на різних рівнях тексту. Першим етапом є ідентифікація індикатору імплікату, а саме сприйняття вербального сигналу, який уповільнює когнітивний процес обробки інформації. Другим – розкриття лінгвокогнітивних механізмів творення поетичної форми, яка крім експліцитного містить імпліцитний смисл. Третій етап спрямований на з'ясування лінгвокогнітивних операцій і процедур, які сприяють екстеріоризації та експлікації прихованих смислів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: монографія. *Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна (2007). 331с.*
2. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний погляд: монографія. *Херсон: Айлант. (2004). 376с.*

3. Белехова Л. І. Різномасштабне дослідження поетичного мовлення. Херсон: Айлант (2018). 183с.
4. Демьянков В.З. Когнитивные аспекты лексикографии. URL: www.infolex.ru/cs15.html (дата звернення 12.01.2016).
5. Кубрякова Е. С. О тексте и критериях его определения. М.: Языки славянской культуры (2001). 187с.
6. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М.: ИТДК «Гнозис» (2003). 280 с.
7. Collins A., Burstein M. Framework for a theory of comparison and mapping N.Y.: Cambridge University Press (1989). 566p.
8. Grice H. P. Further Notes on Logic and Conversation. Studies in the Way of Words. L.: Harvard Univ. Press (1991). 234p.
9. Lakoff G. Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought. N.Y. : Basic Books, (1999). 624 p.
10. Langacker R. Concept, Image and Symbol, the Cognitive Basis of Grammar Berlin, N.Y.: Mouton de Gruyter. (1990). 546 p.
11. Sager S. F. Sprache und Beziehung. Linguistische Untersuchungen zum Zusammenhang von sprachlicher Kommunikation und zwischenmenschlicher Beziehung. Tübingen: Niemeyer. (1981). 488 s.
12. Краткий словарь когнитивных терминов/ под ред. Е.С.Кубряковой. М.: Филол. факультет МГУ имени М.В.Ломоносова. (1997). 245 с.
13. Латинско-русский словарь/ под ред. Дворецкий И.Х. М.: Русский язык. (1986). 845с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

14. American poetry in Russian translations. Ed. S.B. Djambinov. М.: Raduga. (1983). 667 p.
15. Sandburg C. The Complete Poems. San-Diego, N.Y., L.: Harcourt Brace Jovanovich Publishers. (1970). 797p.

REFERENCES

1. Bezugla L. R. (2007). Verbalizatsia implicitnih smisliv u nimetskomovnomu dialogichnomu diskursi [Verbalization of implicit senses in German dialogue discourse]. Kharkov: KNU im. Karazina. V.N. 331p.
2. Belechova L.I. (2004). Slovesnii poetichii obraz v amerikanskoj poezii: lingvokognitivnii pohliad [Verbal poetic image space of American poetry: cognitive linguistics aspect]. Kherson: Ailant. 376 p.
3. Belechova L.I. (2018). Risnoaspektne doslidzhenia poetichnoho movlenia [Multiaspect research of poetic speech]. Kherson: Ailant. 376 p.
4. Demiankov V.Z. Kognitivnie aspekti lexicografii [Cognitive aspects of lexicography] Retrieved from <http://www.infolex.ru/cs15.html>
5. Kubryakova E.S. (2001). O texte i kriteriiah eho opredeleniia [About a text and category of its definition]. Moscow: Yaziki slovianskoi kulturi.
6. Makarov M.L. (2003). Osnovi teorii discursa [Basis of the theory of discourse]. Moscow: ITDK Gnosis. 280 p.
7. Collins A., Burstein M. Framework for a theory of comparison and mapping *N.Y.: Cambridge University Press* (1989). P. 546-566.
8. Grice H. P. Further Notes on Logic and Conversation. *Studies in the Way of Words. L.: Harvard Univ. Press* (1991). P. 41-57.
9. Lakoff G. Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought. *N.Y. : Basic Books*, (1999). 624 p.
10. Langacker R. Concept, Image and Symbol, the Cognitive Basis of Grammar *Berlin, N.Y.: Mouton de Gruyter*. (1990). 546 p.
11. Sager S. F. Sprache und Beziehung. Linguistische Untersuchungen zum Zusammenhang von sprachlicher Kommunikation und zwischenmenschlicher Beziehung. *Tubingen: Niemeyer*. (1981). 488 s.
12. Kubryakova E.S. [Ed.]. (1997). Kratkii slovar kognitivnikh terminov [Glossary of cognitive terms]. M.: Phil. Faculty MGU. 245 p.
13. Dvoretiskii I.Kh. [Ed.]. (1986). Latinsko-ruskii slovar [Latin-Russian dictionary]. M.: Russian language. 845p.

14. Djambinov S.B. [Ed.]. (1983). American poetry in Russian translations. M.: Raduga. 667 p.

15. Sandburg C. (1970). The Complete Poems. San-Diego, N.Y., L.: Harcourt Brace Jovanovich Publishers. 797p.